

2. Vizsgáljuk felül rudas korú tölgy- és bükkállományainkat és ezek közül jelöljük ki a legjobbakat magtermelő állományként. Mindjárt kezdjük meg ezek koronanevelését.
3. A magtermelésre kijelölt 70 év körüli bükkállományok erős koronafejlesztő gyéritését azonnal meg kell kezdeni.
4. Addig, amíg megfelelő mennyiségű magtermelő állománnyal nem rendelkezünk, meggondolandó volna (elsősorban a tölgyekre gondolok) a megbízható nemzetközi magpiac felkutatása és azzal a kapcsolat felvétele, hogy a hazai magtermésünk kiesik, azt megfelelő ökotípusú külföldivel pótolhassuk. Ezzel erdősítési, sőt csemetenevelési költségeink is csökkennének.

Az előzőkben kívántam röviden összefoglalni mindazokat a gondolatokat, amik a magtermelő állományokkal kapcsolatban bennem felmerültek. Természetesen ezek a kérdések erősen szerteágazók és csak néhány általam legfontosabbnak vélt kérdést ragadtam ki.

Legyen ez egy vita elindítója, amelynek végeredménye magot igazán termő magtermelő állományok, tehát értékesebb állományaink alapjainak megteremtése legyen.

Д-р Коллвентц Е.: НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО СЕМЕННЫХ НАСАЖДЕНИЙ.

Семенные насаждения Венгрии не оправдывают возможные на них надежды. Сбор шишек сосны с высоких деревьев не возможен, а дуб и бук едва ли плодоносит. Подучение семян сосны надо разрешить путем семенных плантажей. Для получения семян дуба и бука нужно выращивать насаждения из этих пород с большой кроной.

Dr. Kollwenz O.: EINIGE ERWÄGUNGEN ÜBER DIE SAATGUTBESTÄNDE

Unsere Saatgutbestände erfüllen die an sie geknüpften Hoffnungen nicht. Die Ernte der Zapfen an hohen Nadelbäumen ist nicht möglich, die Eiche und die Buche geben kaum eine Mast. Bei den Nadelhölzern soll die Saatguterzeugung durch Samenplantagen gelöst werden, aus Eiche und Buche soll man aber grosskronige Bestände zwecks Saatgutproduktion erziehen.

Magtermelő állományok a magtermelés és nemesítés szolgálatában

MÁTYÁS VILMOS

Magyarország erdősítési és erdőfelújítási feladatainak megoldásához szükséges magmennyiséget *részben természetes állományokból, részben magtermelő plantázsokból* fedezhetjük.

Egyes kutatók felfogása szerint, mivel a magtermelő állományok kijelölése a fenotípus alapján történik, ennél fogva egyes törzs, sőt akár az egész állomány is rossz örökletes tulajdonságú lehet. A plantázsokban szelektált törzsfákról származó oltványokkal dolgoznak és később utóvizsgálattal ellenőrzött és a nemesítés útján előállított hibrideket telepítenek.

Általános a felfogás, hogy a plantázsokban a termés fokozására, a termés abiotikus és biotikus károsítása elleni védekezésre fokozottabb lehetőségek vannak.

Ezzel szemben meg kell említsük, hogy a koncentrált, mesterkélten telepítés feltétlenül együtt jár újabb és fokozottabb károsításokkal. A nyár anyatelepeknél pl. kutatóink megállapították, hogy adottságuknál és működésüknél fogva mindenütt kiváló lehetőséget nyújtanak a károsítók számára és elősegítik azok

tömeges elszaporodását. A plantázsokat eddig túlnyomóan a fenyőmagtermesztés szempontjából ítéltük meg, mert hiszen fenyőmagtermelő plantázsokat telepítettünk. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy nálunk más éghajlati viszonyok vannak, mint Észak- és Nyugat-Európában. Lehet, hogy ott a károsítók komolyabb bajt nem okoznak, de nálunk ezzel mindenesetre számolni kell.

Éghajlatunknak számos előnye, de számos hátránya is van. Megállapították, hogy nálunk a fenyő plantázsok jobban teremnek, mint a nyugati és északi területeken. De a kontinentális éghajlat előnytelen hátrányaival is számot kell vessünk. Eddig a plantázsokban jó termésekről számoltak be, mégis számítani kell az esetleges termés kiesésre. Ilyenkor nagyon jó, ha természetes magtermelő állományaink vannak tartalékban.

A magtermelő állományokban az egyes ökotípusokat az eredeti termőhelyükön tartjuk fenn. Az igaz, hogy a plantázsgazdálkodásnál a fő cél a nemesítés, s ezzel együttjáróan a kiváló minőségű és nagyobb tömegű fa termelése, de úgy gondolom, nem dobhatjuk sutba a származási alapelveket sem.

Márpedig a *tömörített* plantázsokban, magtermelő üzemekben az egyes ökotípusok figyelembevétele csak újabb komplikációt okozna. Egyetlen megoldás lenne, ha táji plantázsokat telepítünk, de sajnos ezek sem pótolhatják az eredeti állományok fajváltozatainak széles skáláját. A magtermelő állományok kijelölését kimondottan az ökotípusok feltételezése alapján végeztük. Az ökotípust valamely fafajnak a környezet hatására kialakult, örökletes tulajdonságú és meghatározott helyre szorító alakjának tekintettük.

Az idegen származású és telepített fafajoknál természetesen ökotípusról nem beszélhetünk. Itt a faj termőhelyállékonysága, kiváló fatömegozama a döntő.

Mivel Magyarország lombfővezetben van, a maggazdálkodás súlypontja is a lombfamaggazdálkodáson kell legyen. Itt a telepített szlavontölgyeseket kivéve, a természetes állományokban folyó maggazdálkodás az ökotípusra kell támaszkodjon és ezért a magtermelő állományok fenntartása szoros összefüggésben van a származási kérdéssel. Amennyiben ennek nem tulajdonítunk jelentőséget, magtermelő állományokra valóban nincs szükség.

Magtermelő állományaink második célja, hogy legkiválóbb, legértékesebb állományainkat a jövőre fenntartsuk, megkülönböztetett gonddal kezeljük, védjük, tartalékoljuk. Hiszen ezekben az állományokban vannak képviselve a jövő genetikai és szelekciós munkájának alapanyagai, a legkiválóbb, legegészségesebb, legellenállóbb, legnagyobb fatömeget termelő anyatörzsek. Ezek tehát az erdészeti maggazdálkodás géncentrumai. Ilyen felfogásban a magplantázsok hívei is pártfogolják a magtermelő állományok fenntartását.

A magtermelő állományok valóban a nemesítési munka első lépését, mondhatnók úgy, hogy a legprimitívebb fázisát képviselik.

A kijelölt anyafák a fatermelés célját szolgáló erdőrészekben nincsenek biztosítva. Először az volt a nézet, hogy amennyiben a kiváló egyed oltógallyát megszedték, annak sorsa a nemesítőt már tovább nem érdekli. Újabban örvedetesen tapasztaltuk, hogy a nézet megváltozott, az anyafák fenntartását további vizsgálatok céljára célszerűnek tartják.

A magunk részéről az ország maggazdálkodása szempontjából a *lombfák esetében a plantázsokra való támaszkodást még korainak tartjuk*. Ezért feltétlenül szükséges a lombfa magtermelő állományok további fenntartása. Valóban igaz, hogy ezekben az állományokban a begyűjtés, a magtermés fokozása, a károsítók elleni védekezés nehezebb és esetleg költségesebb is, mint a plantázsokban, viszont ezek az állományok a magtermelés mellett komoly fatömeget is biztosítanak, ami a plantázsoknál nem is várható.

Lombfa mag- és csemeteigényünk messze felülmúlja a fenyőmagszükségletet. Véleményünk szerint a szükséges magmennyiséget plantázsokban megtermelni teljesen illuzórikus. Ezért kompromisszumra van szükség. A legkiválóbb szelektált elit magot a plantázsok, a jó származású anyagot a törzskönyvezett magtermelő állományok, a tömeges magszükségletet az e célra megfelelő egyéb állományok kell biztosítsák. 1954 és 1963 között évente átlag 25 472 kg fenyőmagot gyűjtöttünk be. Ugyanezen idő alatt tölgy- és bükkmagból évente 44 829 q-t, szedtek össze. Más lombfamagvakból évente 381 590 kg-ot gyűjtöttek be. Ezek a számok bizonyítják maggazdálkodásunk komoly nemzet- és erdőgazdasági szerepét. Ha takarékos felhasználást tételezünk fel, egyedül plantázsokra akkor sem támaszkodhatunk. De a törzskönyvezett magtermelő állományok sem fedezhetik a magszükségletet.

Erdészgenetikusaink megállapítása szerint a magtermelő állományokból gyűjtött mag utódnemzedékének teljesítőképessége nem lehet jobb, mint a magtermő egyedeké. Ez tagadhatatlan. A plantázsok magja genetikailag jobb minőségű.

Állíthatjuk azonban, hogy vannak olyan kiváló állományaink (pl. a szlavontölgyesek), melyeknél jobbat aligha kívánhatunk. Lehetséges, hogy hosszú ideig tartó nemesítéssel még ezeknél is jobbakat állíthatunk elő, de vajon e munka költségei arányban állanak e majd az eredménnyel? Figyelembe kell vegyünk itt a legújabb erdőgazdaságpolitikai célkitűzéseket is. Tudjuk, hogy a minőségi kívánalmak általában csökkennek és a fatömegtermelésre helyeződik a súly. Úgy gondoljuk, hogy ennek ellenére a jövőben is értéke lesz a nemes, és kiváló faanyagoknak. Tudomásul kell vegyünk, hogy a telepítés és a felújítás magszükséglete a legkiválóbb állományokból sem biztosítható.

Mind a plantázsok, mind a törzskönyvezett magtermelő állományok magját különleges célú állományokban kell felhasználnjuk. Ha az összes állományok nem is lesznek kiváló tulajdonságúak, mégis maradnak olyan erdőrészek, melyek a legkiválóbb állományok genetikai tulajdonságait viszik tovább. *Ez az egész kérdés lényege.* A kiváló származású magból vagy csemetéből telepített állományrész később magtermelő állománnyá válhat. Ezért azt nem megfelelő származású töltelék erdősitési anyaggal nem szabad elegyíteni.

Nagy jelentősége van annak, hogy ezeket a különleges rendeltetésű állományokat egyöntetűen kiváló származású ültetőanyagból telepítsük. A természetes szelekció, az öngyérülés és a későbbi tisztítások, gyerítések folyamán az aránylag gyengébb minőségű egyedek kiselejteződnek és a legjobból is a legjobb maradt. Ez igazán pozitív szelekció lenne.

Magtermelő állományok kijelölésének hiányában a plantázsok rossz magtermése esetén nem lenne tartalékunk. Amíg ugyanis az ország egész területén szétszórt magtermelő állományokban rossz termésű esztendőben is előfordul, hogy itt-ott van magtermés, központosított plantázsban vagy magtermelő üzemből teljesen ki vagyunk szolgáltatva az időjárásnak. Ha a virágzási időszak alatt ez kedvezőtlen, a termés elmaradhat.

Míg a természetes állományban a fatömegtermelés ezt ellensúlyozhatja, a plantázsban, mely csakis a magtermést szolgálja, az investált kiadás hiábavaló lehet.

Ezért a *magtermelő állományok fenntartása nem elavult és korszerűtlen szemlélet.* A természetes állományokban való maggazdálkodás és a plantázs magtermelés párhuzamosan szépen megférnek egymás mellett, sőt kiegészítik egymást.

Egyelőre még nem tudjuk, hogy a jövőben nem lesz e szükség a természetes állomány végtelen változatosságú egyedeire. Volt már olyan kutató, aki az erdei fákkal kapcsolatban a beltenyésztés lehetőségeiről és veszélyeiről írt.

A magtermelő állományok jelentőségét már 1960-ban részletesen ismertettük (Magtermelő állományaink célja, értelme és kezelése. *Az Erdő* 1960. 5. szám).

Megírtuk, hogy a gyakorlati szakemberek jó részének az a felfogása, hogy a magtermelő állományok fenntartásának nincs különösebb értelme. A nyárfa gazdálkodásnál mindenki elismeri a származás fontosságát és csak a legkiválóbb és nagy fatömeghozamú, ellenállóképes nyárfafajtákat telepítik. A hazai őshonos fafajoknál a maggazdálkodás fejlesztési lehetőségeit azonban sokan nem tartják célszerűnek és gyakorlatiasnak. Vannak, akik a plantázsokban bíznak, ami egyoldalú fenyőszemléletre vall. Ismételten hangoztatják, hogy a magas fákról nem lehet a magot begyűjteni. Pedig fenyveseink csak az állományok 8⁰/₀-át alkotják.

Ami a magas fákról való magbegyűjtést illeti, ez valóban sok nehézséggel jár, de nem megoldhatatlan. Haladást lehet tapasztalni mindazoknál az erdőgazdaságoknál, ahol a maggazdálkodás iránt érdeklődést tanúsítanak.

A lombfamaagvak begyűjtésénél azonban ezek a nehézségek nem is jönnek számításba. A magkészleteket mégis ellenőrzés nélkül gyűjtik be és használják fel.

Mint régebben megállapítottuk, „nyilvánvaló, hogy a kérdés még nem érett meg kellőképpen, annak fokozott jelentőségét sok helyen a mai napig nem ismerték el”. Szemmel láthatólag felesleges teherként kezelik, céltalan bürokratikus rendelkezések tekintik. Ennek megfelelően a kérdést nem támogatják, végrehajtását elhanyagolják.

A magtermelő állományok kijelölésének mellőzése, szakszerű kezelésük elhanyagolása genetikai szempontból mérhetetlen nagy kárt okoz. Az ömlesztett, válogatás nélküli magfelhasználást az állományok kedvezőtlen képe fogja visszatükrözni. Erre már gyakorlati szakemberek is rámutattak (*Balsay László: Tölgyeseink érdekében. Az Erdő* 1961. 7. sz.).

A jövő útja az egyedi szelekció, de magtermelő állományok nélkül fejlettebb maggazdálkodásról nem lehet szó.

A legértékesebb állományokat a minőségi magot szolgáltató elit magtermelő állományok közé kell sorolni. A folyamatban levő revízióval kapcsolatban ezt az értékesebb csoportot kívánjuk biztosítani. Az elit magtermelő állomány az erdőgazdaság teljes magszükségletét nem biztosíthatja, arra nincs is szükség, mert e célra az egyéb megfelelő állományok is felhasználhatók.

Az őshonos fafajok eredeti ökotípusainak, a különféle fajváltozatoknak a fenntartása csak e célra szolgáló rezervátumok segítségével oldható meg.

A telepített fafajoknál a legjobban bevált biotípusok az ilyen különleges rendeltetésű állományok révén tarthatók fenn. A magtermelő állományok kell tartalmazzák a genetikai szempontból legértékesebb törzseket, a javafák között rejtőző ún. anyafákat (törzsfákat, elit fákat, plusztörzseket).

Időszerű teendőink megérették: az állományok revíziója a fenyőféléknél már megkezdődött, a lombfa magtermelő állományoknál a következő évben kerül sorra. A végleges törzskönyvezett elit- és különleges célú magtermelő állományok kijelölését komolyan meg kell szervezni. Az állományok kezelési módját az üzemi kívánalmakkal összhangban tovább kell fejlesztenünk.

Remény van arra, hogy a felállítandó kísérleti famászó brigád segítségével a magas fákról való magbegyűjtés technikai fejlesztését is megvalósíthatjuk.

Végül megérett az idő arra is, hogy a magkészletek tervszerű begyűjtését és származás szerinti felhasználását már nemcsak papíron fogjuk szabályozni, hanem a gyakorlatban is végrehajtjuk.

1948 óta, tizenhét éven át küzdöttünk ezen alapelvek elismeréséért. 17 év az erdő életében rövid idő, egy emberéletben azonban már számottevő. Nem hisszük, hogy ennyi küzelem, meggyőzés, kiterjedt kutatómunka hiábavaló lett volna.

Az összes fejlett erdőgazdaságú államokban magtermelő állományokat tartanak fenn és azok szakszerű kezeléséről gondoskodnak. Mi sem maradhatunk le.

Матьяш В.: СЕМЕННЫЕ НАСАЖДЕНИЯ НА СЛУЖБУ ПРОИЗВОДСТВА СЕМЯН И СЕЛЕКЦИИ.

Потребность в семенах лесное хозяйство удовлетворяет частично из естественных насаждений, частично из семенных плантажей, частично из семенных плантажей.

Только таким путем можно разрешить этот вопрос. Семенные плантажи имеют преимущество, но здесь есть и недостатки. Главным образом учет экотипов составляет затруднения.

Семенные насаждения — как заповедник генов —, сохраняют наиболее ценные древостои отдельных районов и могут служить основой для селекционной работы. Семана этих семенных насаждений надо использовать в чистом виде для закладки специальных насаждений, чтобы возникали новые отличные насаждения, которые передают дальше генетические свойства наиболее ценных насаждений.

Mátyás V.: SAATGUTBESTÄNDE IM DIENSTE DER SAATGUTERZEUGUNG UND FORSTPFLANZENZÜCHTUNG.

Der Saatgutbedarf unserer Forstwirtschaft kann teilweise aus natürlichen Beständen und teilweise aus Samenplantagen gedeckt werden. Die Frage kann nur durch alle beide gelöst werden. Die Vorteile der Plantagenwirtschaft sind offenbar, aber auch die Nachteile dürfen nicht unbeachtet bleiben. Vor allem bedeutet die Berücksichtigung der Ökotypen eine Schwierigkeit. In den Saatgutbeständen bleiben als Gen-Reserven die wertvollsten Bestände der einzelnen Gegenden erhalten und können der Züchtungsarbeit als Grundlage dienen. Es ist wichtig, dass man ihre Samen in Beständen besonderer Bestimmung ungemischt verwendet, wodurch neue vorzügliche Bestände entstehen können, die die genetischen Eigenschaften der hervorragendsten Bestände weiterführen.

A talajvédelem jelenlegi erdészeti feladatai

G HIMESSY L ÁSZLÓ

A mezőgazdasági rendeltetésű földek védelméről szóló 1961. évi VI. számú törvény és annak hatékonyabb végrehajtásáról szóló 1003/1964. kormányhatározat utasítása nyomán az erdőgazdaságok erdőtelepítési iránya erősen megváltozott. A síkvidéki erdők telepítésének lehetőségei erősen leszűkültek. A még fellelhető zárványterületek, vízenyős rétek rohamosan fogynak. Ugyanez a törvény kötelezi azonban az erdészetet, hogy a mezőgazdaságilag nem hasznosítható területeket erdősítse be, végezzen védőfásításokat.

Sűrgeti ezt a munkát az ország talajainak rohamos pusztulása. A talajvédelem mindinkább központi kérdéssé válik. Dombvidéki mezőgazdasági üzemink fejlesztése elképzelhetetlen a talajvédelem bevezetése nélkül. A rossz termőképességű erodált talajokon levő szántók, a dombok közé ékelt kis parcellák művelése egyre kevésbé gazdaságos. Dombvidéki legelőink jó része inkább kárt okoz az állatoknak, mint hasznot.

A pusztuló területekről a csapadék akadálytalanul elfolyik, és a völgyekben kiváló mezőgazdasági talajokat borít el értéktelen törmelékkel.

Mindezt az erdészet már régen látta. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a talajvédelemmel mi foglalkoztunk először. Az adott lehetőségekhez képest küzdöttünk szóban, írásban és tettben a talaj kizsárolása, elpusztítása ellen. Ez a